

Av ve Avcı Arasındaki Yarışma

Erkan Kayaöz*

Av ve avcı arasındaki yarışmada ilişkiler

Tarihsel süreç içinde av ve avcı arasındaki ilişkilerin, hayvanlar arasında olduğu gibi insanlar hayvanlar arasında her zaman bir yarışma şeklinde gerçekleştiği yadsınmaz. Çünkü *avlanma eyleminde* biri avlayan diğeri avlanan olduğuna göre, her iki organizmanın en azından reflekslerinin yarışması kaçınılmaz bir olgudur. Av ve avcı arasındaki eşitsizlik, bu yarışmanın gerçekleşmesine engel teşkil etmez. José Ortega y Gasset'e göre; "Av ve avcı arasında eşitliği yok sayan bir ilişki vardır." Bu nedenle av ve avcı arasındaki yarışma özgürce gerçekleşir.

Av morfolojik olarak savunmaya dönük bir yapıya sahiptir. Avın, avcının her yerden geldiğini görebilmek için gözleri yandadır. Av, olağanüstü kaçma yeteneklerine sahiptir. Ani dönüşler, aldatıcı uçuşlar, gece görüşü buna örnektir. Avcının morfolojik yapısı da avlamaya yöneliktir. Avcının, mesafe tayini açısından gözleri öndedir. Kesici dişleri vardır. Avcının, avın takibine yönelik refleksleri gelişmiştir. Koku alma duygusunun iyi olması, keskin görüş yeteneği, hızlı koşma, pusu atma gibi özellikler buna örnektir.

Avcılık yarışmasının tanımlanması

İspanyol düşünür José Ortega y Gasset'ye göre "Avcılık, birinin etken diğeri edilgen, birinin avlayan diğeri ise avlanan olduğu iki organizma arasındaki bir olgudur. Ancak avlanan avcı ise, olay avcılık değil çatışmadır. Bir başka ifade ile bir dövüştür. Dövüşmek karşılıklı hiddet içerir. Oysa avcılıkta taraflardan biri avlanmaya çalışırken, diğeri avlanmamaya çalışır. Avlanmak karşılıklı değildir. Bunun nedeni iki canlı arasında "yaşamsal düzeyde eşitliği yok sayan bir ilişkinin varlığıdır." İki yırtıcı hayvan karşılaştığında birisi

* Erkan Kayaöz

Orman Yüksek Mühendisi, İstanbul Avcılık Federasyonu Yönetim Kurulu Başkanı, İstanbul.
ekayaoz@hotmail.com

diğerini avlamayı denemez. Ya oradan ayrılmasını bekler, ya da onunla dövüşür. Zira her ikisinin de birbirine yakın eşitliği söz konusudur.”

“Avcılık, canlı bir organizmanın kendinden daha aşağı konumdaki bir türe ait diğer yarattığı, ölü veya diri olarak ele geçirmek amacıyla yürüttüğü bir eylemdir.” Ancak burada avcının ava karşı mutlak üstünlüğü olamaz. Adına avcılık dediğimiz olayın gerçekten oluşması için avlananın kaçıp kurtulma şansının olması, kural olarak kaçabilecek güçte olması gereklidir. Avın kaçabilme şansına koşut olarak avcını *eve eli boş dönmek* olasılığı vardır. Her zaman sorunlu olan avcılığın en güzel yanı da budur.

Bir başka hususta avcı olanın kendinin çok altında bir yarattığı avlaması da avcılık tanımının dışına çıkar. Çünkü bu durumda av olanın kaçıp kurtulma şansı yoktur. İnsanoğlu kendisine koyduğu *akılcı kısıtlarla*, hiç kuşkusuz hayvana kaçma şansını tanır. Aksi hâlde hayvan türlerinin büyük bir kısmı yok olup gitmişti. İnsan bu davranışı ile doğayı taklit etmekten öte bir şey yapmamaktadır. Bir başka deyişle doğaya yönelip, onun kendi içindeki döngüsüne katılarak mutluluk duyar.

Her türün kendine özgü avlanma eylemi olup bunu içgüdüler dizisi belirler. Buna karşılık avında savunma içgüdülerini vardır. “Avcılığın aslı, av ve avcının içgüdüselliklerinin birbiri ile yarışması ya da çatışmasıdır.” Hayvanlar arasında doğal ortamlarda av ve avcı organizmaların arasındaki içgüdüsel eylemlerin birbiri ile yarışması mümkündür. Bu yarışma av ve avcı arasında olur. Avcı olan yırtıcı hayvanlar arasında ki eylem ise, yarışma değil çatışmadır.

Avcılık alt konumdaki bir türün üst konumdaki bir türe karşı özgürce mücadelesi şeklindedir. Av ve avcı arasında içgüdüsel yarışın özgürce gerçekleşmesi hâlinde avcılıktan söz edilebilir. Aksi takdirde organizmalar arasında yarışma olmadığından avcılık eylemi gerçekleşmez. Bu bir ele geçirme olur ki, av ve avcı için olağan bir durum değildir.

İnsan hayvan arasındaki avcılıkta durum farklıdır. Aşırı üstün konumunu ahlaki kurallarla engelleyen insanoğlu, av ile karşılaşmasını bir yarışma şeklinde gerçekleştirir. Gerçekleştirilen bu avcılık eyleminde av ve avcı arasındaki o gizemli karşılaşma, yarışma ile sonuçlanmış ve her zaman sorunlu avcılık yaşanmış olmaktadır. İnsanoğlu için bu yarışmanın yaşanması ile *avlanma eylemini* gerçekleştirmiştir. Burada *avlama eyleminin* olmaması heyecanın yaşanmasına engel değildir.

Hayvanlar dünyasında içgüdüsel davranış biçimleri ağır basar. Bazı gelişmiş türler alet kullanmayı deneseler de, bu sınırlı kalmaktadır. Yırtıcı hayvanlar avlarını genellikle içgüdüleriyle avlarlar. Yırtıcı hayvanlar evrimsel süreç içinde bazı sosyal dayanışmalarla kendilerine kolaylık sağlayan avlanma yöntemleri geliştirmişlerdir. Buna örnek olarak, yaban köpeklerinin, kurt sürülerinin sistematik saldırı taktikleri gösterilebilir. Ama bu seçim şekli de, içgüdüsel olarak var olan sosyalliklerinin getirdiği bir avantajdır.

İnsan hayvan arasındaki avcılık eyleminde içgüdüsel davranıştan daha çok av tutkusu ve doğaya dönüş duygusu ağır basar. Çünkü insanoğlunun içgüdüleri törpülenmiş veya fosilleşmiştir. Avlanma yöntemlerini ise, av ile aralarındaki eşitsizliklerini bozmadan bulmuşlardır. Bu insanoğlunun doğayı taklit etmesinden kaynaklanmaktadır.

Av ve avcı arasındaki yarışmanın ana amacı

Av ve avcı arasındaki yarışmaya sebep olan, hayatta kalma mücadelesidir. Avcı, avlanarak protein gereksinmesini karşılamalıdır. Av ise neslinin devamı için sürekli kaçmalı saklanmalıdır. Bu süreç her iki taraf için de anlamlıdır. Avcı avla beslenerek hayatta kalacak, avın kaçabilen sağlıklı nesilleri hayatta kalacak, kaçamayan zayıfları ise, doğal seleksiyonla yaşama veda edecektir. İşte bu döngü, sağlıklı türlerin bir arada yaşamasını öngörmektedir. Zayıf olanlara hayatta fazla yer verilmemektedir. Bu hayatta kalma mücadelesi, organizmalar arasındaki yarışın en güzel örneğini oluşturur.

İnsan hayvan arasındaki avlanma eyleminde, çağımızda ana amaç avcının hayatta kalma mücadelesi değildir. Ama av için aynı şeyi söyleyemeyiz. Avcı insan için, içgüdüsel veya tutku şeklinde, doğaya dönme ve onu taklit etme arzusu onu avcılığa sürükleyen nedenlerdir. Ama avcı insan, avla yarışmayı doğayı taklit etmekten öğrendiği için onu uygular. Bu şekilde avlanma eylemini gerçekleştirerek, içinde kendisinin de bilmediği huzuru bulur.

Avlanma yarışmasında olimpik disiplin

Av ve avcı arasındaki yarışmada olimpik disiplin yoktur. Yani belirli bir olimpik kurala tâbi değildir. Bu yarışma, içgüdülerin özgürce mücadelesi şeklinde gerçekleşir. Çünkü doğadaki koşullar sürekli değişim içindedir. Buna ayak uydurmaya çalışan organizmalar da,

amaçları doğrultusunda sürekli değişiklikler yapmaları gerekmektedir. Bu neneden her avlanma süreci bir diğeri ile farklıdır.

Avlanma sürecini belirli bir kalıba almanın olanağı yoktur. Bunun için yazılı ve yazılı olmayan olimpik kural konamaz. Diğer bir husus ta, avlanma sürecindeki organizmalar arasındaki eşitsizliktir. Hâlbuki spor dallarındaki yarışmalarda eşit güçler yarışır. Eşitler arasındaki mücadelede denk güç söz konusu olduğundan, bu yarışmada her iki taraf için doğal veya doğal olmayan olimpik kurallar söz konusu olabilir. Ama eşitsizler arasında doğal veya doğal olmayan olimpik kuralların bulunması avlanma sürecinde olağan bir durum değildir.

Avlanma olayında türler arasında eşitsizlik söz konusudur. Ancak bu eşitsizlik aşırı boyutlara varmamalıdır. İnsan karınca avlamayacağı gibi, kartal da sinek avlamaz. Avcı insan, doğaya karşı duyarlık kazandıkça, aldatıcı hünerlerini en iyi sürdürebilen birkaç av türü ile yetinir. Avlanmada kullandığı tüfeklerin çapını düşürür.

İnsanın ve hayvanın avcılık yarışmasındaki farklılıkları

José Ortega y Gasset'e göre; “genel anlamda avcılık, birinin etken diğeri olan edilgen olduğu yani, birinin avlayan diğeri olan avlanan olduğu farklı türler arasındaki olgudur.” Genel avcılık eylemi için doğru olan bu tanım, hayvan ve insanın avcılığında farklılıklar gösterir.

Avcılığın yalnız insanoğluna ait bir uğraşı olmadığı, hayvanlar dünyasının her kademesinde var olduğu bilinmektedir. Günlük yaşamımızda üzerinde çokta fazla durulmadan izlenen bu olgu, bizler tarafından yaşamın sıradan bir eylemi olarak izlenir. Örnekleme gerekirse; kedilerin fareleri, kuşların sürüngenleri ve böcekleri, yırtıcıların memelileri, büyük balıkların küçük balıkları avlama suretiyle yedikleri bilinmektedir. Bir çeşit enerji transferi olarak gerçekleşen bu olgu, doğanın doğal döngüsü içinde açıklanabilir.

J. O. Gasset, avlanma eylemi ile ilgili olarak; “ele geçmeme saplantısıyla yaşayan her hayvana karşı en uygun davranış onu yakalamaya çalışmaktır” diyor. Avcının peşine düştüğü hayvanlar kendilerini av olarak görüp, varlıklarını bunun koşullarına göre sürdürmektedirler. Hayvanların bu saplantısı içgüdüselidir. İnsanın avcılığı ise, paleolitik çağdan kalma içgüdüsel bir fosilidir. Av ve avcının içgüdülerinin yarışması veya çatışması avlanma eylemini oluşturur.

“Avcı insanı büyük bir tutku ile ava karşı tahrik eden, *avın karşı önlemleridir* diyebiliriz. Avın *oyunu* da diyebileceğimiz karşı önlemleri; çeviklik, hız, aldatıcı uçuş ve

kaçış, çok iyi görüş, kamuflaj gibi özelliklerdir. Kovalanan hayvanın içgüdülerinin özgürce çalışması olan *oyunu* yok edilirse, avcılık dediğimiz eylem de yok olur. Bu *oyun*, doğanın bir düzen içinde tutulmasını sağlayan araçlardan biridir. Doğayı taklit eden avcı, bu *oyunun* oynanmasına izin verir.”

İnsanoğlunun avcılık yarışmasındaki ahlaksal boyut

Avlanma sonucunda ortaya çıkan ve çoğu zaman avın mutlak felci ile sonuçlanan eylemi sırasında avcı, vicdanının derinliklerinde bir sızı duyumsar. Bunun için avına karşı en ahlaklı davranış biçimini seçerek kendine kısıtlar koyar. Bu kısıtlar av hayvanını kendisine eşit kılmak için değil, üstünlüğünün fazlasını gidermeye çalışmak şeklindedir.

İnsanoğlunun avlanma sürecinde kendisine kısıtlar koyması, ahlakla ilgilidir. İnsanoğlunun tarım toplumuna geçmesiyle birlikte, hayvanları evcilleştirmesi sonucunda protein gereksinmesini gidermiştir. “Fakat içgüdünün bir fosili olan avcılığı içinde yaşatmış olan insanoğlu, gelişmişliği ile orantılı olarak hayvan haklarına saygıyı ahlaklı davranış olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle üstünlüğünün fazlasını kendisine kısıtlar koyarak gidermeye çalışmıştır.” Bu şekilde avın mutlak felcinden dolayı vicdanında duyumsadığı sızıyı hafifletmiş ve buna ahlaklı avcılık demiştir. Bu şekildeki avlanma sürecinde yine av ve avcı arasındaki yarışma sürmüştür. Zaten bu yarışma olmaz ise avlanma süreci de tam olarak gerçekleşmemiştir. Bu durumu avcının tatminsizliğinden kolayca anlayabiliriz.

Avcının yaptığı her hareket avın karşı önlemler tahrikinden kaynaklanmaktadır. Karşı önlemler olarak; hızlı koşabilmek, çeviklik, aldatıcı uçuşlar, iyi koku alma ve görebilme örnek gösterilebilir. Av avcı olmasa da her an uyanık bulunmak, gece karanlığında değişik davranış biçimleri ortaya koymak gibi bir gizemi her zaman muhafaza eder. Bu gizemi takip eden avcı, doğaya dönerek onunla kucaklaşır ve mutlu olur.

Futbol oyunundaki yarışma ile avcılık eylemindeki yarışmanın benzerliği

Çağımızın en popüler yarışmaları arasında yer alan futbol oyununun avcılık eylemine çok benzemesi, yarışma özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Almanların gözde filozofu Peter Sloterdijk, “hiçbir sporun avcılıkla elde edilen başarı duygularını bu kadar iyi canlandırmadığından emin olduğunu ve içimizdeki avcıyı tamamen

etkisiz hâle getirdiğimizde, dünyada futbolcunun gol sevincine gösterdiği tepkiden daha aptalca bir şeyin olmadığını anlar” diyor. (Cumhuriyet Bilim Teknik 2007) Salt felsefe ile uğraşan tanınmış bir filozofun bu önermesi, avcı olmayanların içlerinde yaşattıkları avcı sayesinde, gol sevincine gösterdikleri tepkiyi çok güzel anlatmaktadır.

Futbol oyunu sırasında savunma ve hücum taktikleri, av ve avcı arasındaki avcının bir nevi avlanma yöntemi diyebileceğimiz hücumuna karşı, avın savunması sırasındaki “karşı önlemlerini” anımsatmaktadır. Bunları futbol oyununda gören insanoğlu, içindeki paleolitik insanı ortaya çıkararak öze dönüşün rahatlama ve tatminini yaşamaktadır. Bu yaşananlar giderek tutku halini alarak, adeta av tutkusu ile eşleşmektedir. Kovalanan topun peşindekilerin oyun sırasında uyguladıkları hücum ve savunma taktikleri, avcı ile avının içgüdüselliklerinin yarışması şeklinde gerçekleştiğinden, atılan gol ile ele geçirilen av arasındaki nüans farkı giderek ortadan kalkmaktadır.

Avlanma eyleminin yarışma koşulları

Avlanma eylemi, av ve avcı arasında yarışma şeklinde sürerken çevresel koşulların değişkenliği birinin yararına diğersinin zararına olabilmektedir. Örneğin ağır kış koşullarında yeterince beslenemeyen kuşların, yırtıcılara karşı savunma içgüdülerini özgürce kullanamamasıdır. Bu durumda yırtıcıların yararı, kuşların ise zararı söz konusudur. Bu duruma *doğanın azaltıcı etkisi* de denebilir.

Dünyadaki yaşama alanları çağımızda ne yazık ki doğal işleyişini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu nedenle insan müdahalesine gereksinim vardır. İnsanoğlu ahlakı sayesinde yaban hayvanlarının hayatlarını kolaylaştırıcı olmak zorundadır. Hayvanlar arasında yaşam mücadelesi de denilen av avcı ilişkilerinde, yarışma koşullarını, hayvanların biyolojilerine uygun düzenlemek, insanoğlunun görevi olmalıdır. Çünkü insanoğlu, birlikte yaşadığı hayvanlar arasında süren mücadelede taraf olamaz. Yarışma koşullarını bir türün lehine oluşturmaz. Bu insanlık erdemine ve evrensel etiğe uygun bir davranış olmaz.

İnsanoğlu da av-avcı ilişkilerinde yarışma koşullarında kendi yararına olanı en aza indirmek gereğini içinde duymalıdır. Böylelikle avlama eyleminde ortaya çıkan, vicdanının derinliklerinde duymuş olduğu sızıyı hafifletebilir.

Avlanma eyleminde yarışma kuralları

Avlanma eylemi her ne kadar olimpik bir disiplin göstermiyorsa da, bu eylem hiç de kuralsız değildir. Her yarışmada olduğu gibi adı konmamış bazı kuralları olduğu da kabul edilmelidir. Bunu şöyle açabiliriz. Avlanma eyleminde en başta gelen kural avın kaçabilecek güçte olmasıdır. Aksi takdirde bu avlanma eylemi olmaz. Olsa olsa hile ile yakalama veya ele geçirme olur.

İkinci kural av-avcı arasındaki eşitsizliğin mutlak üstünlük şeklinde olmamasıdır. Bu da türlerin varlığını tehlikeye sokar.

İşte bu iki kural olmazsa avcılık eylemi de gerçekleşmez. Bu nedenle av ve avcı arasındaki her eyleme *avlanma eylemi* diyemeyiz. Örneğin, hasta veya takatsız bir hayvanın bir avcı tarafından ele geçirilmesinde, *av-avcı yarışması* gerçekleşmemiştir. Av olan hayvan kaçabilecek güçte olmadığı gibi, avcının da mutlak üstünlüğü söz konusudur.

Doğanın döngüsü içinde av ve avcı arasındaki yarışma

Doğada canlılar arasında bir yeme ilişkisi bulunmaktadır. Burada yenen av, yiyen avcıdır. Bu yeme ilişkisi bir yarışma içinde sürer. Kimin kimi yediğini bilerek matematik hesapları yapmak mümkündür. Buradan giderek yaşama ortamı analizleri yapılabilir.

Hayvanların davranışlarını içgüdülerinin belirlediği düşünülürse, içgüdüselliklerinin yarışması söz konusudur. Bu yarışma doğanın doğal işleyişinde normaldir. Türlerin varlığını tehdit etmez. Ama yaşama alanı kaybı, iklim faktörleri hastalık gibi nedenlerle denge bozulursa, bazı türlerin varlığı tehlikeye girebilir. Bazen kurban tür tamamen ortadan kalkabilir.

Yeme ilişkisi içindeki türlerin varlığı, doğanın doğal dengesi içinde tehlikeye girmediği, bu ilişkinin yarışma şeklinde sürdüğü görülmektedir.

İnsan hayvan arasında avlanmaya dayalı yeme ilişkisi, insanın hayvanı evcilleştirmesi ile büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Yarışma, avcı insan açısından *av tutkusu* şeklinde süregelmektedir.

Kaynaklar

Kayaöz, E., *Avcılığın Tarihi ve Felsefesi, Yaban Hayatı Yönetimi Ders Notları*, Antalya 2006.

Kayaöz, E., “Avcılık Karşıtları”, I. Av ve Yaban Hayatı Sempozyumunda sunulan bildiri, Antalya 2008.

Gasset, Ortega, José., *Avcılık Üstüne*, çev. D. Türkömer, İstanbul 1995.

Türkömer, D., *Av Tutkusu*, 2.baskı, İstanbul 1998.